DERS KUTUSU
DERSKUTUSU.COM

ÇALIŞMA KÂĞIDI
10. Sınıf · Tarih · 5. Hafta

Ad Soyad: _____
Sınıf / No: _____
Tarih: _____

Türkistan'dan Türkiye'ye Uzanan Süreçte Türk Devlet ve Ordu Teşkilatında Meydana Gelen Değişim ve Süreklilik

Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türk devlet anlayışında ve hâkimiyet sembollerinde görülen değişim ve sürekliliği analiz eder. · Büyük Selçuklu ve Türkiye Selçuklu devletlerinde divan teşkilatı, ikta sistemi ve atabeylik kurumunu açıklar. · Göçebe bozkır ordusundan Gulam ve İkta temelli yerleşik-profesyonel orduya geçişi ve denizcilik faaliyetlerini değerlendirir.

HATIRLAYALIM

- İslamiyet sonrasında da kut anlayışı ('Allah'ın takdiri'), ülke hanedanın ortak malıdır ilkesi, töre (örfi hukuk) ve cihan hâkimiyeti süreklilik göstermiştir.
- İlk Türk devletlerindeki Kurultay yerini Divan-ı Saltanat ve alt divanlara (İnşa, İstifa, İşraf, Arz, Pervane) bırakmıştır.
- Toprak gelirleriyle atlı sipahi yetiştirilen İkta sistemi ve merkezdeki maaşlı Gulaman-ı Saray ile güçlü düzenli ordu kurulmuştur.

1 EŞLEŞTİRME

Selçuklu merkez teşkilatındaki divanları üstlendikleri görevlerle eşleştiriniz.

DİVAN-I SALTANAT VE ALT DİVANLAR

Divan-ı İnşa	Divan-ı İstifa	Divan-ı İşraf	Divan-ı Arz
İç-dış yazışma (Tuğra)	Maliye ve bütçe (Müstevfî)	İdari-mali teftiş (Müşrif)	Askerî işler (Emir-i Arz)

☐ 1. Divan-ı İnşa (Tuğra)
☐ 2. Divan-ı İstifa
☐ 3. Divan-ı İşraf
☐ 4. Divan-ı Arz (Ceyş)

a) Askerî ve hukuki işler dışındaki idari ve mali kurumları teftiş eden divan
b) Devletin mali işlerini, gelir ve gider hesaplarını yöneten divan
c) Ordunun maaş, teçhizat ve yoklama işlerinden sorumlu askerî divan
d) Devletin iç ve dış yazışmalarını yürüten, fermanlara tuğra çeken divan

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Selçuklu devlet ve ordu teşkilatıyla ilgili ifadeleri Doğru/Yanlış olarak belirleyiniz.

SELÇUKLU HUKUK VE DENİZCİLİK YAPISI

Şer'i Hukuk	Örfi Hukuk	Deniz Gücü
Kadıü'l-Kudat yönetir	Emir-i Dad yönetir	Reisü'l-Bahr yönetir
Aile, miras, ticaret	Devlet düzeni ve asayiş	Sinop ve Alanya tersaneleri

	D	Y
İkta sisteminde toprağın mülkiyeti devlete, işleme hakkı köylüye, vergi geliri ikta sahibine aittir.	☐	☐
İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk devletlerinde örfi hukuk (töre) tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.	☐	☐
Türkiye Selçukluları Sinop, Antalya ve Alanya'yı fethederek güçlü bir Türk donanması kurmuştur.	☐	☐
Gulaman-ı Saray askerleri yalnızca savaş zamanı toplanan ücretsiz göçebe birliklerdir.	☐	☐

3 ÇOKTAN SEÇMELİ

Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türk devlet yönetiminde aşağıdakilerden hangisi 'süreklilik' gösteren unsurlardan biridir?

DEVLET ANLAYIŞINDA SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM

Süreklilik Gösteren İlkeler	Değişim Gösteren Unsurlar
Kut anlayışı, Veraset ilkesi	Sultan / Keykubat unvanları
Örfi hukuk (Töre), Cihan hâkimiyeti	Hutbe, Menşur, Divan, Gulam ordusu

(A) Kut anlayışı ve ülkenin hanedanın ortak malı sayılması
(B) Abbasi halifesinden menşur ve hil'at alınması
(C) Hükümdarların Keyhüsrev, Keykavus ve Keykubat unvanı kullanması
(D) Donanma komutanlarına Reisü'l-Bahr (Melikü's-Sevahil) denmesi

4 KISA CEVAP

Selçuklularda eyaletlere vali olarak gönderilen hanedan üyesi 'Melik'lerin eğitimiyle görevlendirilen tecrübeli devlet adamlarına ne ad verilir?

TAŞRA YÖNETİMİ: MELİK VE ATABEYLİK

Melik (Hanedan Şehzadesi)	Atabey (Eğitmen Komutan)
Eyaletlere vali olarak atanır	Melik'in siyasi ve askerî hocasıdır
Yönetim ve ordu tecrübesi kazanır	Otorite zayıflayınca bağımsızlaşabilir

5 TABLOYU TAMAMLA

İlk Türk devletlerinden Selçuklulara geçişte devlet teşkilatı karşılaştırma tablosunu tamamlayınız.

Teşkilat Alanı	İlk Türk Devletleri	Selçuklu Dönemi (Değişim)
Hükümdar Unvanı	Hakan, Kağan, Yabgu	
Danışma Meclisi		Divan-ı Saltanat (Büyük Divan)
Ordu Yapısı	Ordu-millet (göçebe atlı)	
Hukuk Sistemi	Töre (Yosun)	

derskutusu.com · © Ders Kutusu · Tüm hakları saklıdır.

6 SIRALAMA

İkta sisteminin arazi tahsisinden savaşa hazır sipahi ordusuna dönüşüm sürecini sıraya diziniz.

İKTA SİSTEMİNİN İŞLEYİŞ DÖNGÜSÜ

1. Tahsis	2. Üretim	3. Vergi	4. Sipahi
Mirî toprak ayrılır	Köylü toprağı eker	İkta sahibi toplar	Atlı asker beslenir

- ☐ İkta sahibinin topladığı gelirle cebelü (atlı sipahi) yetiştirip seferde Sultan'ın ordusuna katılması
- ☐ Başarılı komutan ve devlet görevlilerine hizmet karşılığı ikta topraklarının tahsis edilmesi
- ☐ Devlete ait mirî arazilerinDivan-ı Pervane tarafından gelirlerine göre ikta birimlerine ayrılması
- ☐ Köylünün toprağı aralıksız işlemesi ve ikta sahibinin bölgedeki kanuni vergileri toplaması

7 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları uygun tarihî kavramlarla tamamlayınız.

Subaşı · hutbe · Pervane · Kadı

1. Cuma ve bayram namazlarında hükümdarın adının ve unvanlarının zikredilmesine _____ okutmak denir.
2. Türkiye Selçuklularında ikta arazilerinin dağıtımını yapan ve tapu kayıtlarını tutan divana Divan-ı _____ denir.
3. Selçuklu adalet teşkilatında örfi davalara Emir-i Dad, şer'i davalara ise _____ bakar.

8 ÇOKTAN SEÇMELİ

Merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde Atabeylik uygulamasının Selçuklu devletlerine olumsuz etkisi ne olmuştur?

- (A) Atabeylerin bağımsız atabeylikler kurarak devleti parçalaması
- (B) Şehzadelerin taşrada hiçbir yönetim tecrübesi kazanamaması
- (C) İkta topraklarının Bizans İmparatorluğu'na vergi verilmesi
- (D) Divan-ı Saltanat'ın tamamen kaldırılıp Kurultay'a dönülmesi

9 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarından yararlanarak kavramları yazınız ve Selçuklu devlet görüşmelerinin yapıldığı merkez kurumu bulunuz.

- Türkiye Selçuklularının denizlerde kurduğu savaş filosu: ☐☐☐☐☐☐☐
- Toprak gelirleriyle asker yetiştirilen Selçuklu arazi sistemi: ☐☐☐☐☐
- Divan-ı Saltanat'a başkanlık eden, Sultan'dan sonraki en yetkili yönetici: ☐☐☐☐☐☐
- Melikleri eğiten tecrübeli komutan ve devlet adamı: ☐☐☐☐☐☐☐
- Hükümdar sarayında günde beş vakit çalınan askerî bando: ☐☐☐☐☐☐☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

_____

10 ÇOKTAN SEÇMELİ

Selçuklularda uygulanan İkta sisteminin devlet hazinesine ve taşra yönetimine sağladığı en önemli katkı hangisidir?

İKTA SİSTEMİNİN ÇOK YÖNLÜ FAYDALARI

Ekonomik ve İdari Fayda	Askerî ve Mali Fayda
Topraklar boş kalmaz, üretim sürer	Hazineden para çıkmadan büyük ordu
Taşrada devlet otoritesi ve güvenlik	Her an savaşa hazır atlı sipahiler

- (A) Hazineden para çıkmadan büyük atlı ordu ve üretim sağlaması
- (B) Toprakların özel mülk olarak satılmasını teşvik etmesi
- (C) Gulam maaşlarının yabancı devletlerden borçla ödenmesi
- (D) Tarımsal üretimi durdurup köylüleri saray muhafızı yapması

11 EŞLEŞTİRME

Selçuklu ordu ve yönetim kavramlarını açıklamalarıyla eşleştiriniz.

SELÇUKLU ORDU TEŞKİLATI BİRİMLERİ

Gulaman-ı Saray	Hassa Ordusu	İkta Sipahileri	Türkmenler
Maaşlı merkez ordusu	Sultan'ın yakın birliği	Eyalet atlı askerleri	Uçlarda gaza birlikleri

- ☐ 1. Gulaman-ı Saray
- ☐ 2. İkta Askerleri (Sipahiler)
- ☐ 3. Reisü'l-Bahr
- ☐ 4. Emir-i Dad

a) Türkiye Selçuklularında deniz kuvvetlerine ve donanmaya komuta eden amiral

b) Tamamı Türklerden oluşan, masrafları ikta gelirleriyle karşılanan eyalet atlı ordusu

c) Örfi hukuk davalarına bakan ve adalet teşkilatının başında bulunan görevli

d) Hükümdarın şahsına bağlı, üç ayda bir bistegânî maaşı alan profesyonel merkez ordusu

12 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Türkiye Selçuklularının Anadolu'ya yerleştikten sonra Karesi ve Osmanlı'ya da miras kalacak olan denizcilik faaliyetlerine yönelmesinin

BOZKIRDAN DENİZLERE TÜRK ORDUSU

Karahanlı & Büyük Selçuklu	Türkiye Selçuklu Dönemi
Bozkır atlılarından Gulam ve İkta'ya	Sinop, Antalya, Alanya tersaneleri
Kara ordusu merkezli hâkimiyet	Reisü'l-Bahr ile Akdeniz-Karadeniz gücü

derskutusu.com · © Ders Kutusu · Tüm hakları saklıdır.